

FİİLİMSİLERİN YABANCILARA ÖĞRETİMİNDE HALK EDEBİYATI ÜRÜNLERİNDEN FAYDALANMA

Msc. Hüseyin YILMAZ

Hëna e Plotë Bedër Üniversitesi
Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Öğretim Üyesi
osmantalha@yahoo.com

ÖZET

Türkçe artık dünyanın dört bir tarafında binlerce insana öğretilen bir dil haline gelmiştir. Son 20-25 yıl içinde dünyada birçok insan Türkçe öğrendi. Türkoloji bölümleri ve Türk kültür merkezlerinin yanısıra özellikle Anadolu insanının gayretleri neticesinde dünyanın dört bir yanında açılan Türk okullarında Türkçe öğretilmektedir.

Yabancılara Türkçe Öğretiminde (YTÖ) dil bilgisinin yeri ne olmalı? Hangi konuya ne kadar yer verilmeli? Konular ne kadar anlatılmalı? vb. sorular mutlaka konuşulup tartışılması gereken konulardandır. Dil bilgisi öğretimi de okuma, dinleme, yazma ve konuşmanın yanında öğretilmesi gereken dil becerilerindedir.

Filimsiler Türkçenin tüm öğrenim becerilerinin içinde önemli bir yer tutmaktadır. Basit bir cümle de bile bir filimsi kullanımına yer verilmektedir. Dolayısıyla filimsilerin öğretimi Türkçenin öğretimi içinde önemli bir yere sahiptir. Bu nedenle filimsilerin öğretimi başlı başına ele alınması ve üzerinde materyal geliştirilmesi gereken meselelerdendir. Filimsiler öğretilirken öğrencilerin konuları daha çabuk ve kolay bir şekilde öğrenebilmeleri için ders içinde ve ders dışında yapılabilecek etkinlikler üzerinde durulması gerekir. Bu çalışmada halk edebiyatı unsurları kullanılarak yapılabilecek ders içi etkinlikleri ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Yabancılara Türkçe Öğretimi, filimsi, halk edebiyatı ürünleri*

ABSTRACT

Turkish has been a language being taught to thousands of people all around the world. Many people learned Turkish in last 20-25 years. Apart from Turkology departments and Turkish cultural centers, especially Turkish schools with the help and effort of Anatolian people are teaching the language all over the world.

What would be the place of knowledge of the language in teaching Turkish as a Second Language (TSL)? Which topic with what extend should be involved? How many of the topics would be within the content? These are some of the questions that should be definitely discussed. Grammar is one of the vital skills that should be taught together with skills like; reading, speaking, listening and writing.

Gerundial is one of the essential topics in covering above mentioned skills. Even in a simple sentence one may encounter a gerundial, thus it has a key role in teaching TSL and it requires special material development and has to be handled separately. While teaching gerundial, during and after class activities are important in making the topic attractive and easy to learn. In this study, it is aimed to investigate the benefits of folk literature in teaching gerundial as during lesson activity.

Keywords: *Teaching Turkish as a Second Language, gerundial, folk literature products*

1. Giriş

Gelişen ve değişen dünyada insanların dil öğrenmeye olan ilgi ve alakaları artmaktadır. Hayatlarını idame ettirmek için değişik yollara başvuran insanlar, en az bir dil öğrenerek de yaşamlarına katkı sağlamanın yollarına bakmaktadırlar. Ticaret, eğitim, diplomasi vb. alanlarda artık dil öğrenmek kaçınılmazdır. Ana dilinin yanında bir yabancı dil öğrenen insanların sayısı hiç de az değildir. Anne babalar çocuklarına daha ilköğretim çağındayken bir yabancı dil eğitimi aldırıyorlar.

Dil öğrenmenin ve öğretmenin bilincinde olan ülkeler bunu bir devlet politikası haline getirmişler. Yıllar önce dünya genelinde açtıkları okullarla ve kurslarla da dil öğretimi noktasında iyi bir noktaya gelmişlerdir. Elde edilen tecrübelerle ortaya daha güzel dil öğretim kitap ve materyalleri çıkmıştır. Bu alanda İngilizcenin dünya genelinde öğretilmesi ve İngilizce öğretimi ile ilgili hazırlanan kitapları örnek olarak göstermek mümkündür.

1.1. Türkçenin Tarihi Süreçte Yabancılara Öğretilmesi

Diğer ülkelerle kıyaslanıldığı zaman Türkçenin yabancılara öğretimi ile ilgili çalışmalarda geç kalındığını söyleyebiliriz. Bu alandaki eksiklik geçtiğimiz yüzyılın ortasından sonra bu alanda yapılan çalışmalarla giderilmeye çalışılmaktadır. Türkiye'nin yurt içinde göstermiş olduğu büyüme gayretleri gerekse kapılarını tüm dünya devletlerine açma çabaları, beraberinde Türkçeye ilgiyi de arttırmaktadır. Bununla alakalı olarak İşcan şunları söylemektedir:

"Türkçe, dünyada en çok konuşulan yedi dilden biridir. Birçok Türk firması Avrupa ve Asya ülkelerinde faaliyet göstermekte, aynı şekilde birçok Avrupa ve Asya firması Türkiye'de yatırım yapmaktadır. Öte yandan Türkiye'nin Avrupa Birliğine tam üyeliği söz konusudur. Tüm bu siyasal, sosyal, ekonomik ilişkiler ve gelişmeler Türkiye'nin ve Türkçenin önemini artırmaktadır."
(İşcan, 2011:33)

Özellikle 90'lı yılların başında Orta Asya ve Balkanlar başta olmak üzere dünyanın bir çok ülkesinde sivil toplum kuruluşlarının açmış oldukları Türk okullarında Türkçe öğretilmeye başlandı. Türkçe, bugün bazı ülkelerde açılan Türkoloji Bölümleri, Yunus Emre Merkezleri ve Kültür Merkezlerinin yanında, dünyanın yaklaşık 160 ülkesinde açılan bin üç yüz Türk okullarında binlerce insana öğretilen bir dil haline gelmiştir.

Bu kadar geniş bir coğrafyada farklı millet ve kültürden insanlara Türkçe öğretilmeye başlanmasıyla birlikte bu alanda eksik olan materyal geliştirmede de başarılı çalışmalar yapıldı. Hazırlanan Türkçe Öğretim Setleriyle, YTÖ alanında yapılan ilmi çalışmalarla, yayınlanan tezlerle, makalelerle ve metod kitaplarıyla yabancılara Türkçe öğretimi alanında oldukça mesafe alındığını söyleyemek mümkündür.

1.2. Halk Edebiyatı Ürünleri

Halkın öz yüreğinden çıkıp yine halka mal olmuş halk edebiyatı ile ilgili birçok tanım yapılmıştır. Bu tanımların en kapsamlısını da Abdurrahma Güzel yapmıştır. Güzel'e göre halk edebiyatının tanımı:

'Divan Edebiyatı ve dini-tasavvufi Türk edebiyatı (Tekke) mahsülleri dışında kalan, ferdi mahsullerle, malzemesi dile dayanan; atalar sözü, destanlar, masallar, ninniler, hikayeler, fıkralar,

bilmeceler, maniler, ağıtlar, türküler... vb gibi ilk söyleyicilerini genellikle tespit edemediğimiz anonim veya ferdi eserlerin meydana getirdiği edebi ekol'e 'Halk Edebiyatı' adını koymamızın daha da uygun olacağını ifade edebiliriz.' (Güzel, Abdurrahman, 2012)

Dil öğrenimi aynı zamanda bir kültür öğrenimidir. Dil öğrenen aynı zamanda kültürde öğrenecektir. Türkçeyi öğrenen bir kişi de Türk kültürünü de öğrenmeye başlayacaktır. Türkçe öğretmenleri öğrencilere anlatacakları konulara uygun halk edebiyatı unsurlarına da müracaat ederek Türk kültür hayatı hakkında da az da olsa bilgi verilmiş olacaktır.

Konulara uygun olarak seçilen halk edebiyatı ürünleri derse canlılık katacaktır. Öğrenciler belirli bir zamandan sonra dersten sıkılmaya başlayacakları için derste anlatılacak bir fıkra dersin atmosferini değiştirecektir. Öğrencilerde zihnen bir rahatlama olacaktır. Yine aynı şekilde sorulacak bir fıkra ya da söylenecek bir mani derslerin daha da verimli geçmesini sağlayacaktır.

Öğretmen öğreteceği fıkra, atasözü, bilmece, mani vs. ile ilgili önceden mutlaka hazırlık yapmalıdır. Öğrencilerin bilemeyecekleri yeni kelimelerin yanısıra, kendi kültüründe karşılığı olmayan durumların da olacağını düşünerek derse hazırlık yapması gerekmektedir.

1.3. YTÖ'de Dilbilgisi Konularının Öğretimi

Yabancılara dil öğretiminde dil bilgisi öğretimi eskiden beri üzerinde konuşulan bir mevzu olmuştur. Bazıları sadece dil bilgisi öğretimine önem vermiş diğer dilsel becerileri geri plana atmıştır. Bazıları da dil bilgisi öğretimine gereği kadar önem vermemiştir. Dil bilgisi öğretimin amacı ile ilgili Taşdemir vd. şunları söylemektedirler:

Dil bilgisi dersinin amacı, kuramsal bilgi öğretme yerine, öğrencilerin yabancı dil olarak öğrenecekleri Türkçenin anlama ve anlatma zorluklarına yardım etmek, dili kullanabilme yetisi kazandırmaktır. Öğretimde kullanılacak yöntem ve tekniklerin de bu becerileri kazandıracak nitelikte olmasına dikkat edilmelidir. (Taşdemir, Bilkan, Hüdai, 2003:99)

Dil bilgisi öğretimi gerektiği kadar yapılmalıdır. Dil bilgisi öğretiminin amacı o dili öğrenen kişinin doğru ve anlamlı cümleler kurmasını sağlamaktır. Kişi iletişime geçtiği kişiyle doğrudan anlaşabilmelidir.

Öğrenilen dilin doğru konuşulması, yazılması öğretmen ve öğrencilerin ana hedefidir. Kelime ve ekler yerli yerince kullanılmalıdır. Durum böyle olunca da öğretmenlere dil bilgisi öğretimi ile ilgili büyük bir görev düşmektedir. Öğrencilere sadece kuralların öğretimi yapılmamalı, onlara anlatılan konuyla ilgili sınıf içinde ve dışında farklı etkinlikler yapılmalıdır. Öğretilen konunun cümle içinde kullanımıyla alakalı örnekler yapılmalı. Pratik Türkçede kullanımı canlandırılmalı, diyaloglar yapılmalıdır. Bütün bunların yapılabilmesi de öğretmene bağlıdır. Eğer öğretmen gerçekten dersini önemsiyor ve ne yapacağı ile ilgili arayış içindeyse kaliteli bir Türkçe öğretimi ortaya çıkacaktır. Türkçenin yabancılara öğretimi üzerine çalışan Yılmaz bu hususta şunları söylemektedir:

'Okuma, dinleme, konuşma aktivitelerinin yapıldığı derslere nazaran dil bilgisi dersinin ilerleyen dakikalarında dersten kopmalar başlar, zamanın çabucak bitmesi istenir ve zilin çalması sabırsızlıkla beklenir. İşte bu ve benzeri durumlarla karşılaşmamak için her bir öğretmenin dersini daha canlı işlemesi gerekir. Ben bu dersi daha iyi nasıl anlatabilirim? Daha farklı neler yapabilirim? Ders içi konuya uygun hangi etkinliği yapsam, hangi yöntem ve teknikleri kullansam diye arayış içinde olmalıdır.' (Yılmaz, 2013:173)

1.4. Çalışmada İzlenen Yol ve Yöntem

Çalışmamızda öncelikle filimsiler konusuyla ilgili uygun halk edebiyatı ürünlerini bulmaya çalıştık. Genel olarak da her konuya uygun, her türden olmasa da, örnekler bulduk. Ancak, bazı filimsilerle ilgili uygun örnek bulamadığımız için o konuya yer vermedik. Özellikle zarf fiiller konusunda benzer anlamlarda kullanılan ekler var onları ayrı ayrı ele aldık.

Verdiğimiz örneklerden bazılarında birden fazla fiilimsi geçmektedir. Bu da eğer önce işlenen bir konuyla alakalı ise tekrar mahiyetinde olmaktadır. Eğer hiç işlenmeyen bir konuya o konuya bir aşinalık olacaktır.

Seçilen halk edebiyatı ürünlerinde kaynak olarak daha çok bildiğimiz aşına olduğumuz manilere, ninnilere, bilmecelere, atasözlerine ve fıkralara yer verdik. Ayrıca internet üzerinden yaptığımız araştırmalarla da konulara uygun halk edebiyatı ürünlerini kullandık.

Konularla ilgili bulunan halk edebiyatı ürünlerinin öğrencilere öğretilmesi esnasında karikatür vb. görsel materyallerden de istifade

edilebileceğini belirtmekte fayda var. Yine ders içi ya da ders dışı etkinlik olarak konularda geçen bir atasözü ile ilgili, seviyelerine uygun olarak, kompozisyon yazmaları istenebilir ya da verilen atasözü ile ilgili konuşma aktivitesi yaptırılabilir. Mani ezberletmenin yanısıra derste verilen bir bilmecenin cevabı hemen verilmez yerine göre cevabın bir sonraki derste verilmesi istenir. Böylece öğrencilerle ders dışında beraber olma ve pratik yapma imkanı olacaktır.

Fiilimsiler konusu Türkçede ilk olarak anlatılan bir konu değildir. Ancak, öğrenciler Türkçe öğrenmeye başladıkları andan itibaren bu konulara ait eklerle ilgili cümleler duymaktadırlar.

Örnekler:

- * Tanış-**ma** diyalogu (isim-fiil)
- * Konu: Oku-**ma**, Anla-**ma**, Dinle-**me**, Konuş-**ma**, Uygula-**ma** (isim-fiil)
- * Kitap oku-**mak**-tan hoşlanıyorum (isim-fiil)
- * Al-**ış** ver-**ış** yap-**mak** istiyorum. (isim-fiil)
- * Yurda gir-**ış** çık-**ış** saati kaç? (isim-fiil)
- * Konuyu anla-**ma-y-an** öğrenci var mı? (sıfat-fiil)
- * Bu soruyu yap-**acak** kişiye 10 vereceğim (sıfat-fiil)
- * Eve gid-**ip** geldim. (zarf-fiil)

Yukarıdaki örneklerde de görüldüğü gibi öğrenciler fiilimsilerle alakalı örnekleri aslında daha erken dönemde görmekte ve duymaktalar. Farkında olmadan bu konulara aşina oluyorlar. Konu anlatımına başlanıldığı zaman geçmiş derslerde öğrendikleri kelime ve cümlelere atıfta bulunmakta fayda vardır. Öğrencinin daha önce öğrendiği cümleyi tekrar görmesi ve duyması yeni öğreneceği konunun anlaşılabilirliğine katkı sağlayacaktır.

Genel olarak çalışmamızda isim fiiller, sıfat fiiller ve zarf fiillerin genel bir tanımı verildi. Daha sonra konuyla ilgili uygun halk edebiyatı ürünlerini verdik. Konuya uygun seçilen bir halk edebiyatı ürününün öğretilmesinde '**isim-fiil**' konusundan '**-ma, -me**' ekinin öğretilmesini örnek olarak ele alabiliriz:

İsim fiiller

-ma / -me

Yukarıda da ifade edildiği gibi öncelikle öğretmen bu derse başlamadan önce konuyla ilgili geçmiş derslerde öğrencilere öğrettiği konulardan örnekler vererek konuya giriş yapabilir.

Örnek-1:

Ders: Türkçe

Konu: Oku-**ma**, Anla-**ma**, Yaz-**ma**, Konuş-**ma**, Değerlendir-**me**

Örnek-2:

- Ahmet nereye gidiyorsun?
 - Des çalış-**ma**-y-a gidiyorum.
 - Yemek ye-**me**-y-e gidiyorum
 - Kitap oku-**ma**-y-a gidiyorum

Örnek-3:

- Ne yap-**ma**-y-ı seversin?
 - Film seret-**me**-y-i severim.
 - Futbol oyna-**ma**-y-ı severim.

Örnek-4:

- Hafta sonu nereye gittiniz?
 - İstanbul'a gez-**me**-y-e gittik.
 - Alışveriş yap-**ma**-y-a gittik.

Örnek-5:

- Gelecek hafta nereye gideceksiniz?
 - Gelecek hafta çalış-**ma**-y-a gideceğiz.
 - Gelecek hafta piknik yap-**ma**-y-a gideceğiz

Benzeri örneklerle öğrenciler yeni konuya hazırlanır. Daha sonra da öğrencilere benzer sorular sorulabilir veya kitaptaki örneklerden okutturulabilir. Okuma parçası varsa okuma parçası okutturulabilir. En sonunda konu hakkında bilgi verilir. -ma, - me ekinin kelimeye kattığı anlam ve cümledeki görevi ile öğrenciye bilgi verilir. En sonunda da seçilen halk edebiyatı ürünü verilir. Dersimizi teknolojik olarak alt yapısı olan bir sınıfta yapıyorsak metin ekrana yansıtılabilir. Metindeki '**-ma, -me**' eki buldurulabilir veya '**-ma, -me**' ekinin olduğu kelimelerde yazım eksikliği olur öğrencilere tamamlatılabilir vs. Artık yapılabilecek bu ve benzeri etkinlik öğretmenin kişisel becerisine ve öğrencilerin seviyesine göre farklılık gösterebilir.

Fıkra

Sayması Kolay Olsun Diye

Bakkal çocuğa az yumurta verir.

Çocuk:
-Sen bana niye hep az yumurta veriyorsun?
Bakkal:
-Taşı-**ma**-sı kolay olsun diye.
Çocuk parasını verir.
Bakkal derki:
-Ama az para verdin.
Çocuk:
-Say-**ma**-sı kolay olsun diye...

Derste öğrenciye verilecek olan halk edebiyatı ürünü ile alakalı mutlaka bir açıklama yapmak gerekecektir. Neticede karşımızda Türk kültürünü tanımayan öğrenciler olacak. Karşımıza kültür farklılıklarından kaynaklanan yanlış anlaşılmalara bile çıkacaktır. Onun için öğretmen ders verdiği öğrencilerinin kültürlerini bilmesi iyi olacaktır. Örneğin Arnavutluk'ta eski dönemlerde olan el öpme adeti şimdilerde yok. Yeni nesil böyle bir uygulamayı bilmiyor. Ama, Türk kültüründe el öpme önemlidir ve saygı göstergesidir. Yörelere göre değişiklik gösterse de küçük büyüğünün elini öper. Eğer öpmezse saygısızlık etmiş sayılır.

Ver-**en** eli herkes öper.
Bükeme-**diğin eli** öp. (öpeceksin)
Öpül-**ecek el** ısırılmaz.

Yukarıdaki atasözleri sıfat-fiiller konusu işlenirken verilebilecek örneklerden. Burada öğretmen kültür farklılıklarından doğabilecek yanlış anlamalara meydan vermemelidir.

Konulara uygun verilecek atasözü, mani, fıkra, bilmece gibi halk ürünlerinin öğrencilere verilmesinde anlamayı kolaylaştırmak için görsel ve işitsel materyallere yer verilmelidir. Atasözlerinin öğretimi karikatürlerle desteklenmeli gerektiğinde yazma ve konuşma ödevi olarak verilmeli. Bilmeceyi yine araştırma yapımları için ödev olarak verilebilir. Mani ve fıkralar da ezberlemeleri için ödev verilir.

Yukarıda vermeye çalıştığımız ders işleme metodu diğer **sıfat-fiil** ve **zarf-fiil** konularının öğretiminde de yapılır.

2. Fiilimsilerin Öğretimi

Fiilimsilerin tanımıyla alakalı olarak farklı bir çok tanım yapılmıştır. Biz burada Nesrin Bayraktar'ın tanımına yer verdik.

'Fiilimsiler dile anlatım gücü zenginliği ve kıvraklık sağlamanın yanında anlatılmak isteneni kısa yoldan anlatma olanağı sağlayan, yan cümle kurabilen, bağlaçların yerine geçebilen dil bilgisel unsurlardır. Fiilimsiler, eylemlerden türemelerine karşın eylemin bütün özelliklerini göstermeyen dil bilgisel yapılardır. Olumsuzluk eki, iyelik eki, çatı eki alabilirler ancak, eylem çekimine girmedikleri için eylemlerden ayrılırlar. Sıfat-fiiller dışındaki fiilimsilerde zaman kavramı da yoktur.' (Bayraktar, 2004:3)

Fiilimsi eki alan bir kelime cümlede fiil özelliği göstermezler. Özellikle sıfat-fiiller ve zarf-fiiller anlatımı bölmeden ve bağlaç kullanımına gerek kalmadan cümle kurarlar. Aşağıda tek tek ele alacağımız fiilimsiler, fiillere getirilen farklı ekelerle ve cümle içinde almış oldukları göreve göre üçe ayrılır:

- İsim-fiil
- Sıfat-fiil
- Zarf-fiil

YTÖ'de fiilimsilerin öğretimi genel olarak haber ve dilek kipleri konularının öğretimi tamamlandıktan sonra yapılır. Örnek olarak da 'Dilset' yayınlarından çıkan 'Lale Türkçe Öğretim Seti'nde yer alan dil bilgisi kitaplarını verebiliriz. Bu kitaplar incelendiğinde takdirde bu sıralama görülecektir.

Öğrenciler fiilimsiler konusuna gelinceye kadar kendilerini rahatlıkla ifade edebilecekleri bir seviyede Türkçe öğrenmiş olacaklardır. Okuma, yazma, konuşma ve dinleme becerisini kazanan öğrenci başladıkları için Fiilimsiler konusunun öğretiminde vereceğimiz örnekleri anlamakta çok da zorluk çekmeyecektir. Ancak, yine de karşımızdakinin yeni bir dil öğrenen kişi olduğunu göz önünde bulundurmak gerekir.

Çalışmamızda da dil bilgisi konularının anlatılmasında zorlanılan 'fiilimsiler' konusunun öğretimini ele aldık. Meslek hayatımıza yabancılara Türkçe öğretmekle başladık ve hala da devam etmekteyiz. Ele aldığımız konu ve üzerinde durduğumuz örnekleri 20 yıllık öğretmenliğimiz süresince öğretme imkanı bulduk. Dil bilgisi derslerini sıkıcı olmaktan kurtardığımızı rahatlıkla söyleyebiliriz. Genel

olarak dil bilgisi dersinin işlenişyle ilgili derslerde uygulanabilecek yöntemi şu şekilde özetleyebiliriz:

İlk olarak konuyla ilgili herhangi bir dil bilgisi kuralı verilmeden örnekler verilir. Bu örneklerin sınıf içinde uygulamalı olarak yapılabilmesi dikkat edilecek hususlardandır. Yine konuya uygun görsel mateyallere yer verilmelidir. Daha sonraki aşamalarda konunun dil bilgisi kuralı verilmelidir. Konuların anlatımını daha kısa sürede gerçekleştirebilmek için teknolojik imkanlardan da istifade edilmelidir. Daha sonra da seçilen halk edebiyatı ürünleri öğrencilere verilir. Elbette seçilen halk edebiyatı ürününün verilme yerini, dersin başında, ortasında ya da sonunda, öğretmen belirleyecektir. Örneğin konuya uygun bir fıkra verilecekse bu ders ortasında verilmelidir. Bu uygulama zihnen yorulmaya başlayan öğrenciyi tekrardan derse çekmek için daha isabetli olacaktır.

Bu çalışmanın ana hedefi fiilimsi ekleri ile alakalı derinlemesine bir inceleme yapmak değil. Asıl hedef bu eklerin kullanımını öğrenciye daha iyi anlatabilmenin yolunu bulmaya çalışmaktır. Yukarıda da ifade edildiği gibi dil bilgisi öğretimi sadece dil kurallarının verildiği, kendine göre kuralları olan sıkıcı bir ders olmamalıdır. Dil bilgisi konusu öğretilirken öğrencilere pratik yapma imkanı da vermek gerekir. Onlarla sınıf ortamında yapılabilecek etkinliklerle dersi daha da zevkli ve anlaşılabilir bir hale getirmek gerekir. Bu bağlamda da teknolojik imkanlar kullanılmalı, öğrenci derste aktif olmalı, öğrencilerden, yanlış da olsa, konuyla ilgili örnekler istenmeli.

2.1. İsim - Fiiller

Fiillere "-mak, -mek" , "-ma, -me", "-ış, -iş, -uş, -üş" eklerinin getirilmesiyle yapılır. isim-fiil eki alan bir fiil artık normal bir isimden farkı yoktur ve isimlerin cümlede özne, nesne, tümleç ve ek fiil yardımıyla da yüklem görevinde olabilirler. İsim-fiillerin özellikleriyle alakalı Nesrin Bayraktar şunları söylemektedir:

'Bu eklerle türetilen fiiller isimlerin tüm özelliklerini gösterirler. Kimi fiilimsiler bütünüyle adlaşarak nesne, eşya, yemek adları vb. gibi kalıcı isimler yapar. Çakmak yemek, yazma, sürme, dolma, kavurma, dondurma, giriş, sunuş, dikiş gibi.'
(Bayraktar, 2004:8)

İsim-fiiller konusuyla alakalı öğrencilere Türkçe dersinin ilk konularında adı verilmeden değinilmektedir. Aslında daha önceden

kulak aşinalığı olan öğrencilerde bu konuyu kavrama zorluğu olmayacaktır.

Yapılışı: Fiil + İsim - Fiil Eki

Yukarıda verilen '**-ma, -me**' isim-fiil ekinin öğretimini örnek olarak diğer eklerin öğretimi de aynı mantıkla yapılabilir.

2.1.1. -mak / -mek

Konuya uygun kullanabilecek halk edebiyatı ürünleri

Atasözleri

Bilme-**mek** ayıp değil, sorma-**mak** (öğrenme-**mek**) ayıp

Fıkra

Yüzme Biliyordun Değil mi?

Hocanın iki karısı varmış.

Bir gün "En çok hangimizi seviyorsun?" diye sorarlar hoca söyle-**mek** istemez.

Yeni karısı:

-İkimizde göle düşsek, önce hangimizi kurtarırdın? demiş.

Hoca eski eşine, "Sen biraz yüz-**me** biliyordun değil mi?" der

2.1.2. -ma / -me

Konuya uygun kullanabilecek halk edebiyatı ürünleri

Atasözleri

Et-**me** bul-**ma** dünyası.

Fıkra

Sayması Kolay Olsun Diye

Bakkal çocuğa az yumurta verir.

Çocuk:

-Sen bana niye hep az yumurta veriyorsun?

Bakkal:

-Taşı-**ma**-sı kolay olsun diye.

Çocuk parasını verir.

Bakkal derki:

-Ama az para verdin.

Çocuk:

-Say-**ma**-sı kolay olsun diye...

2.1.3. -(y)ış / -(y)iş / -(y)uş / -(y)üş

Konuya uygun kullanabilecek halk edebiyatı ürünleri

Atasözleri

Bir insanı tanı-**mak için** ya al-**ış** ver-**iş** etmeli, ya yola gitmeli.

Perşembenin gel-**iş**-i çarşambadan bellidir.

Fıkra

Mehmet okul çık-**ış**-ı eve gelir.

Babası Mehmet'e derki:

- Okulunuza yeni gel-**en** öğretmenle iletişiminiz nasıl, her hangi bir sorun yok değil mi?

Mehmet:

- Baba aramız harika, yalnız öğretmen seni çok kıskanıyor.

Babası şaşırır:

- Kıskanıyor mu, niçin?

Mehmet:

- Bugün bir çok kez, 'çocuk senin baban ben olsaydım' diye söylenip durdu.

2.2. Sıfat Fiiller (Ortaçlar)

Fiillere "-An, -AsI, -mAz, -ar, -DIk,DUk -AcAk, -mIş, mUş" eklerinin getirilmesiyle yapılır. Sıfat fiiller cümlede genellikle sıfat görevinde kullanılır. Bayraktar'a göre sıfat-fiiller:

'Sıfat-fiiller, isim-fiiller gibi fiilden türerler. Aldıkları belli başlı ekler vardır. Bu eklere sıfat-fiil ekleri denir. Sıfat-fiiller cümlede bir sıfat gibi görev yaparlar. Sıfatlar gibi isimlerin önüne gelirler ve onları nitelerler. Tıpkı bir sıfat gibi ismin hal eklerini alabilirler.' (Bayraktar, 2004:44)

Sıfat-fiiler fiillerden türerler ancak herhangi bir fiil çekimine girmezler. Sıfatların özelliklerini gösterirler ve cümlede sıfatın kullanılabileceği yerlerde kullanılabilirler. Bazı ekler itibarıyla '**-AcAk, -DIk, DUK**' çekim eki alabilirler ve eklenmiş oldukları fiillere geniş zaman, gelecek zaman, geçmiş zaman anlamı katarlar.

Yapılışı: Fiil + Sıfat - Fiil Eki

Sıfat-fiil konularının öğretimi ile alakalı yukarıda verilen '**-ma, -me**' isim-fiil ekinin öğretimi örnek olarak alınabilir. Sıfat-fiil ekleri ve bunların öğretiminde kullanılabilecek halk edebiyatı ürünleri aşağıda verilmiştir.

2.2.1. -(y)an / -(y)en

Konuya uygun kullanabilecek halk edebiyatı ürünleri

Atasözleri

Yuvarla-n-**an** taş yosun tutmaz.

Ver-**en eli** herkes öper.

Atıl-**an ok** geri dönmez.

Uyu-y-**an yılanın** kuyruğuna basma (basılmaz).

Çok havla-y-**an köpek** ısırılmaz.

Görün-**en köy** kılavuz istemez.

Kaç-**an balık** büyük olur.

Bilmece

Eve gel-**en hırsız** neyi çalmaz?
(Zili çalmaz)

Fıkra

Hasta Öğrenci

Okul müdürü çal-**an telefona** cevap verir. Telefonun karşısında incecik bir çocuk sesi vardır:
-Müdür bey, bizim oğlan bugün okula gelemeyecek, kendisi biraz rahatsızlandı da...

Müdür:

-Peki,siz kimsiniz?

-Ben mi? Babam.

2.2.2. -r / -ar / -er /-ır /-ir /-ur /-ür

Konuya uygun kullanabilecek halk edebiyatı ürünleri

Atasözleri

Ak-**ar** su çukurunu kendi kazar.

2.2.3. -mış / -miş / -muş / -müş /

Konuya uygun kullanabilecek halk edebiyatı ürünleri

Atasözleri

Öl-**müş** eşek, kurttan korkmaz.

Piş-**miş** aşı su katılmaz

2.2.4. -dık / -dik / -duk / -dük -tık / -tik / -tuk / -tük

Konuya uygun kullanabilecek halk edebiyatı ürünleri

Atasözleri

Ayağa değme-**dik** taş olmaz, başa gelme-**dik** iş olmaz.

Çıkma-**dık** candan umut kesilmez.

Kedi uzanama-**dığı ciğere** (yetişeme-**dığı ciğere**) pis (murdar) der.

Umma-**dığın taş** baş yarar.

Bükeme-**dığın eli** öp. (öpeceksin)

Sürçme-**dik at** düşme-**dik yiğit** olmaz

Fıkra

Hasta Adam Tablosu

Doktor, ünlü bir ressam olan arkadaşını ziyarete gitti. Ünlü ressam, son olarak yap-**tığı** tabloyu doktora gösterdi. Doktor tabloyu eline al-**ıp** incelediAradan biraz zaman geçtikten sonar ressam:

-Eee, söyle bakalım fikrin ne? diye sordu:

Doktor tabloya tekrar bakıp cevap verdi:

-Merak edil-**ecek** bir şey yok. Sadece üşütmüş, o kadar...

2.2.5. -(y)acak / -(y)acak

Konuya uygun kullanabilecek halk edebiyatı ürünleri

Atasözleri

Öpül-**ecek el** ısırılmaz.

Ak-**acak kan** damarda durmaz.

Isır-**acak it** dişini göstermez.

İyi ol-**acak hastanın** hekim ayağına gelir.

Mani

Analar hatun olur
Sevdası bütün olur
Anaya vuran eller
Yakıl-**acak odun** olur.

Bu çeşme viran çeşme
Su iç-**ecek tası** yok
Yıkma mümin kalbini
Yap-**acak ustası** yok

2.2.6. -ası / -ası /

Konuya uygun kullanabilecek halk edebiyatı ürünleri

Atasözleri

Baktın kar havası, eve gel kör ol-**ası**(adam vs...)

2.3. Zarf Fiiller (bağ fiiller, ulaçlar)

Zarf-fiiller, fiillerden türetilen ve zarf olarak kullanılan kelimelerdir Zarf-fiiller cümlede genellikle zarf tümleci olarak görev yaparlar. Zarf-fiillerin özellikleriyle alakalı olarak Bayraktar şunları söylemektedir:

'Fiil özelliği göstermediklerinden fiil çekimine girmezler. Ayrıca iyelik eklerini ve ismin hal eklerini almazlar. Cümlede zarf görevinde kullanılırlar. Cümle içinde devamlılık, zaman, sebep, anlamı verirler.' (Bayraktar, 2004:138)

Yapılışı: Fiil + Zarf - Fiil Eki

Zarf-fiil konularının öğretimi ile alakalı yukarıda verilen '**-ma, -me**' isim-fiil ekinin öğretimi örnek olarak alınabilir. Zarf-fiil ekleri ve bunların öğretiminde kullanılabilecek halk edebiyatı ürünleri aşağıda verilmiştir.

2.3.1. -(y)a / -(y)e

Konuya uygun kullanabilecek halk edebiyatı ürünleri

Atasözleri

Damla-y-a damla-y-a göl olur.

Mani

Yaz-a yaz-a yaz geldi
Derelere kaz geldi
Daha yazacaktım ama
Mürekkebim az geldi

Fıkra

Eski zamanlardan kalma öküz

Hoca yer altına ahır yapmaya karar vermiş. Toprağı kaza kaza komşunun ahırına girmiş. Bir sürü öküz gör-**ünce** koş-**a** koş-**a** karısına gitmiş:
- Hanım, hanım! diye bağırılmış.
Müjdem i isterim. Eski zamanlardan kalma bir ahır dolusu öküz buldum..

Bilmece

Gid-**e** gid-**e** gittim
Altın suya battım
Güzellere baktım.
(ayna)

2.3.2. -(y)arak / -(y)erek

Konuya uygun kullanabilecek halk edebiyatı ürünleri

Fıkra

Helva

Bir gün Hoca'nın canı helva çekmişti. Ama parası yoktu. Bakkala gitti, yutkun-**arak** sordu:
-Bakkalbaşı, sende un var mı?
-Var.
-Yağ ile şeker de var mı?
-Onlar da var.
-Bre mübarek, ne duruyorsun öyleyse, helva yap-**ıp** yesene!

Beyaz saçlar

Çocuk annesine sorar:
Anne, niye senin saçların beyaz?

Annese:

'Sen beni her üz-**düğünde** saçımın bir teli beyazlıyor.' demiş.

Çocuk da gül-**erek**:

'O zaman annemin saçının niye beyaz olduğu anlaşıldı.' demiş.

2.3.3. -(y)ınca / -(y)ince / -(y)unca / -(y)ünce

Konuya uygun kullanabilecek halk edebiyatı ürünleri

Atasözleri

Araba devril-**ince** (teker kırıl-**ınca**) yol gösteren çok olur.

Rüzgâr esme-y-**ince** yaprak kıpırdamaz (dal oynamaz).

Fıkra

Dünyanın Dengesi

Nasreddin Hoca`ya sormuşlar:

- Niçin insanlar sabah kalk-**ınca** hep farklı yönlere dağılıyor da aynı yöne gitmiyorlar?

Hoca cevaplamış:

- Herkes aynı yöne gidecek olsa dünyanın dengesi bozulurdu da ondan...

İpe Un Sermek

Nasreddin Hoca, münasebetsiz komşusunun hemen her gün olur olmaz bir şeyler

istememesinden bıkmış.

Komşu bir gün çamaşır ipi iste-y-**ince**:

- 'Veremem, ipe un serdim.' demiş.

- 'Aman Hoca, ipe un serilir mi?'

- Adamın vermeye niyeti olma-y-**ınca** ipe de un serer..

Bilenler Bilmeyenlere Öğretsin

Hoca Nasreddin Efendi bir gün vaaz için kürsüye çık-**ıp**:

"Ey Müminler, size ne diyeceğim bilir misiniz?" der.

Cemaat der ki "Hayır, Hoca Efendi bilmeyiz."

Hoca: "Ya siz bilme-y-**ince** ben size ne söyleyeyim." demiş.

Aradn biraz zaman geçtikten sonra hocaefendi yine kürsüye çık-**ıp**:

"Ey Müslümanlar sizene diyeceğim bilir misiniz?"

Onlar da derlerki: "Biliriz."

Hoca: "Ya siz bildikten sonra ben size ne söyleyeyim." de-y-**ip** kürsüden inmiş.

Nasreddin Hoca kürsüden in-**ip** gid-**ince** cemaat hayretler içerisinde:
"Bir daha çıkar ise kimimiz biliyoruz, kimimiz de bilmiyoruz." diye söyleyelim demişler.

Hoca tekrar kürsüye çık-**ıp**:

"Ey kardeşler, size ne söyleyeceğim bilir misiniz?"

Onlar da: "Kimimiz bilir, kimimiz bilmeyiz." demişler.

Hoca: "Ne güzel! Bilenleriniz, bilmeyenlerinize öğretsin."

Bilmece

Bulut benim eğerim

İste-y-**ince** her zaman

Tarlalara bağlara

Sağnak olur inerim.

(yağmur)

2.3.4. -**dığında** / -**diğinde** / -**duğunda** / -**düğünde**
-**tığında** / -**tiğinde** / -**tuğunda** / -**tüğünde**

Konuya uygun kullanabilecek halk edebiyatı ürünleri

Fıkra

Çocuk annesine sorar:

-Anne niye senin saçların beyaz ?

Annesi: -'Sen beni her üz-**düğünde** saçımın bir teli beyazlıyor.' demiş.

Çocuk da gül-**erek**: -'O zaman annanemin saçının niye beyaz olduğu
anlaşıldı.' demiş.

Bilmece

Temel her şimşek çak-**tığında** saçını, başını düzeltiyormuş. Niçin?
(Fotoğrafının çekildiğini
sanıyormuş)

Adamın biri çok zayıf ol-**duğu halde** yatağa yat-**tığında** yatak
kırılıyormuş. Niçin?

ağırmış)

2.3.5. -**dığı zaman** / -**diği zaman** / -**duğu zaman** / -**düğü zaman**
-**tığı zaman** / -**tiği zaman** / -**tuğu zaman** / -**tüğü zaman**

Konuya uygun kullanabilecek halk edebiyatı ürünleri

Fıkra

Niye Senin Saçların Beyaz?

Çocuk annesine sorar:

-Anne niye senin saçların beyaz ?

Annesi: -'Sen beni her üz-**düğü zaman** saçımın bir teli beyazlıyor.'
demiş.

Çocuk da gül-**erek**: -'O zaman annanemin saçının niye beyaz olduğu
anlaşıldı.' demiş.

Bilmece

Temel her şimşek çak-**tığı zaman** saçını, başını düzeltiyormuş. Niçin?
(Fotoğrafının çekildiğini
sanıyormuş)

Adamın biri çok zayıf ol-**duğu halde** yatağa yat-**tığı zaman** yatak
kırılıyormuş. Niçin?

(uykusu)

ağırmış)

2.3.6. -dıkça / -dikçe / -dukça / -dükçe
-tıkça / -tikçe / -tukça / -tükçe

Konuya uygun kullanabilecek halk edebiyatı ürünleri

Fıkra

Hepsini Sen Yesene

Nasreddin Hoca, zengin, obur ve aç gözlü, bir Akşehirli ile beraber Konya'ya gidiyormuş. Yolda acık-**tıkça** yanlarındaki azıklarını çıkar-**ıp** yiyorlarmış. Hoca daha bir iki lokma ye-**meden**, adam azığın hepsini midesine bir güzel indiriyormuş. Adam yolda sürekli kazan-**mak**-tan, ye-**mek**-ten, iç-**mek**-ten bahsediyormuş.

Derken Konya'ya gelmişler. Bir fırının önüne gelmişler. Ekmeklerini yeni pişiren ve fırından çıkar-**an**, bir yandan da mis gibi kok-**an** ekmekleri vitrinine diz-**en** bir fırıncının önüne gelmişler. Birlikte fırıncı dükkanına girmişler.

Hoca, Fırıncıya ;

- "Bu ekmekler senin mi?" diye sormuş.

Fırıncı afalla-y-**ıp**, şaşkın şaşkın bakarak:

- "Evet benim" deyince Hoca cevabı yapıştırmış:

- "Bu kadar mis gibi kokan ekmekleri, nar gibi kızar-**mış** sıcak ekmeğin var da ne duruyorsun, hepsini yesene !..."

2.3.7. -(y)ıp / -(y)ip / -(y)up / -(y)üp /

Konuya uygun kullanabilecek halk edebiyatı ürünleri

Atasözleri

Bin ölç-**üp** bir biçmeli.

Tilkinin dön-**üp** dolaş-**ıp** gel-**eceği** yer kürkçü dükkânıdır.

Mani

Hep tatlı konuşmalı,
Bilene danışmalı,
Bayram günü insanlar,
Konuş-**up** tanışmalı.

Eğlen-**ip** gülüşelim
Tanış-**ıp** bilişelim
Bahşişimi hazırla
Bayramda görüşelim.

Fıkra

Kim Daha Büyük?

Nasrettin Hoca'ya sormuşlar:

- "Padişah mı büyük, yoksa çiftçi mi? "

"Çiftçi büyük elbet" demiş Hoca ve eklemiş:

- "Çünkü çiftçi buğday yetiştir-**ip** vermezse padişah acından ölür. "

Kıyamet Alameti

Nasreddin Hoca`ya sormuşlar:

- "Hocam, kıyametin alameti nedir?"

"Neme lazım!" demiş Hoca.

- "Aman Hocam" demişler, "Sen de neme lazım dersin kime sor-**up** öğrenelim?.."

- "Dedik ya neme lâzım diye" demiş yine Hoca.

"Herkes neme lazım derse, işte bu kıyamet alametidir!"

Yasını Tutuyorlar

Nasreddin Efendi bir gün tavuklarını bir bir tut-**up** yakalamış.

Tavukların boynuna bir parça bez bağlamış ve sonra tavukları salıvermiş. Halk toplanmış ve Hoca'nın yanına gel-**ip**:

- "Tavuklara ne oldu?" demiş.

Hoca:

-"Bunların anaları öldü, yasını tutarlar." demiş.

Bilmece

Bir karıştır boyu

Gir-**ip** çıkmak huyu

Gir-**ip** çıkmak bitince

Koy ateşe suyu.

(kaşık)

2.3.8. -ken

Konuya uygun kullanabilecek halk edebiyatı ürünleri

Atasözleri

Bir göz ağla-r-**ken** öbür göz gülmez.

Irmaktan geç-er-**ken** at değiştirilmez.

Su ak-ar-**ken** testiği doldurmalı.

Mani

Kara kara tavuklar

Beyaz beyaz yumurtlar

Bizim sınıfın erkekleri

Ders dinler-**ken** uyuklar

Fıkra

Bir Ayağın Abdesti Yok

Bir gün Hoca abdest alır-ken su az gelir. Namaza başladığı vakit kaz gibi bir ayaküstünde durur.

Derler ki:

- "Hocaefendi ne yapıyorsun?"

Hoca:

- "Bu ayağın abdesti yoktur." demiş.

2.3.9. -(y)alı / -(y)eli

Konuya uygun kullanabilecek halk edebiyatı ürünleri

Fıkra

Oğlak Büyüdü

Bir gün Nasrettin Hocaya burcunu sormuşlar.

Hoca:

- "Tekedir" demiş.

- "Aman hocam nasıl teke olur?" diye sormuşlar.

Hoca da:

- " Ben doğ-**alı** 70 sene oldu oğlak büyüdü teke oldu" demiş.

2.3.10. -dığı halde / -duğu halde / -diği halde / -dügü halde -tığı halde / -tiğı halde / -tuğu halde / -tüğü halde

Konuya uygun kullanabilecek halk edebiyatı ürünleri

Bilmece

Adamın biri çok zayıf ol-**duğu halde** yatağa yat-**tığında** yatak kırılıyormuş. Niçin?

(uykusu

ağırmış)

2.3.11. -masına rağmen / -masına rağmen /

Konuya uygun kullanabilecek halk edebiyatı ürünleri

Bilmece

Adamın biri çok zayıf ol-**masına rağmen** yatağa yat-**tığında** yatak kırılıyormuş. Niçin?

(uykusu

ağırmış)

2.3.12. -madan / -madan

Konuya uygun kullanabilecek halk edebiyatı ürünleri

Atasözleri

Al-**madan** vermek, Allah`a mahsus (yarařır).

Ek-**meden** biçilmez.

Gün doğ-**madan** neler dođar.

Lokma çiđnen-**meden** yutulmaz.

şimşek çak-**madan** gök güremez.

Bilmece

Ye-**meden** söyler, iç-**meden** söyler.
(dolmakalem)

Altı adam bir şemsiyenin altında ıslan-**madan** nasıl durabilir?
(yağmur yağmazsa)

Biri yer de doymaz
Biri hiç yerinde durmaz,
Biri al-**madan** kalkmaz .
(ateş - duman - kül)

Sonuç

Dil öğretimi özellikle ilk başlarda çok zordur. Öğretmen de öğrenci de elbette zorluk çekecektir. Bu zorlukları aşabilme ve asgariye indirme adına öğretmene büyük bir iş düşmektedir. Öğretmenin dil öğretimi adına hep yeni arayış içinde olması gerekmektedir. Konulara uygun yöntem ve tekniklerle dersini anlatmanın yanısıra teknolojiyi de iyi kullanmalıdır.

Bu makalenin asıl amacı dünyanın dört bir tarafında kendisini Türkçe öğretmeye adanmış öğretmenlere dil bilgisi konularından özellikle fiilimsiler konusunun öğretimine küçük de olsa katkı sağlamaktır.

Yapılan bu ve benzeri çalışmalarla yabancılara Türkçe öğretmenliği yapan öğretmenlerin işlerinin biraz daha kolaylaşacağını düşünüyoruz. Bu tarz çalışmalarında bizzat sahada olup Türkçe öğreten öğretmenlerin de farklı arayışlar içine girmesine vesile olacağı kanaatini taşı

Konuyla ilgili seçilen halk edebiyatı ürünlerinin öğretilmesi dersin eğlenceli geçmesine vesile olacaktır. Ayrıca öğrencilere Türk kültürünün temel taşlarını oluşturan bu ürünlerden de örnekler öğretilmiş olacaktır. Özellikle de atasözleri, tekerlemeler, fıkralarla ve bilmecelerle süslenen bir Türkçe dersi sıkıcı olmayacaktır.

Kaynakça

BAYRAKTAR, Nesrin (2004): *Türkçe'de Fiilimsiler: Ankara 2004, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları: 838*

GÜZEL, Abdurrahman (2012) *Türk Halk Edebiyatı El Kitabı, Akçağ Yay., Ankara 2012 s.114 (7. Baskı)*

İşcan, Adem (2011). *Türkçenin Yabancı Dil Olarak Önemi, Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt:2, Sayı:4, s: (29-36)*

TAŞDEMİR, Ercan; BILKAN, Nesrin; CAN, Hüdayi (2003). *Pratik Türkçe Öğretim Teknikleri Metot kitapları serisi, Dilset yayınları s:99*

YILMAZ, Hüseyin (2013). *Türkçe Fiil Çekiminin Yabancılara Öğretiminde Halk Edebiyatı Ürünlerinin Kullanılması, Uluslararası Dil ve Edebiyat Çalışmaları Konferansı 'Balkanlarda Türkçe' Bildiri Kitabı, Cilt 2, Hëna e Plotë "Beder" Üniversitesi, 14-16 Kasım; Tiran/Arnavutluk*

<http://www.guzelfikralar.com/bakkal-ve-cocuk-4591.htm>

<http://www.komik-fikralar.com/2013/05/zeki-cocuk.html>

<http://www.netkeyfi.net/nasrettin-hoca/fikralar-nasreddin-hoca-fikralari-oglak-buyudu-1810.php>

<http://www.manisitesi.com/mani-13499>

<http://trdocs.org/docs/index-105271.html>

<http://www.atasozlerianlamlari.com>